

Cees Tahey

Een opzoekles voor gebruik in de bibliotheek

Een handleiding voor leerlingen (en hun leraren)

In de nascholingscursus die afgelopen najaar in het KAN-gebied werd georganiseerd is nadrukkelijk, zowel door bibliotheekmedewerkers als docenten, aanbevolen om eens iets te doen aan het bibliotheekbezoek van leerlingen. Scholen zouden daar alerter in moeten zijn, maar docenten geven doorgaans te kennen 'dat ze het daar veel te druk voor hebben'. Daarmee geven ze aan dat ze 't eigenlijk niet zo belangrijk vinden. Of zijn ze het misschien niet gewend? Voor veel docenten die hun leerlingen willen confronteren met de bibliotheek is het vaak een probleem om zich met een hele klas van dertig of meer los te rukken uit de school en de tijd te vinden om naar de plaatselijke bibliotheek te gaan. Dat is helaas een feit.

Om docenten die eigenlijk best wensen dat hun leerlingen de weg vinden in de bibliotheek geef ik hier een opzoekles die op de leerlingen is geschreven en door enige bibliothecarissen is gecontroleerd op de juistheid van de inhoud. Zou ik als docent die met leerlingen de bibliotheek bezoekt de opzoekles introduceren, dan begon ik anders, namelijk met enkele kleinere opdrachten, om daarna pas de meer gedetailleerde informatie te geven. Dat is een kwestie van didactiek die elke ervaren docent zelf kan oplossen.

Wat de bibliotheek heeft

Bijna overal in Nederland vind je wel een Openbare Bibliotheek. Je treft daar in de eerste plaats boeken aan, in allerlei soorten en maten, maar daarnaast ook: kranten, tijdschriften, mappen met informatie over verschillende onderwerpen, en soms ook geluidsbanden, videobanden, dia's en CD's. Het meeste van dit materiaal kun je - als je lid bent¹ - voor een paar weken meenemen naar huis. Niet uitgeleend worden: naslagwerken als woordenboeken en encyclopedieën, de z.g. knipselkrant uit dag- en weekbladen, de literaire knipselkrant en het door het NBLC² samengesteld documentatiemateriaal over auteurs en illustratoren van jeugdboeken. Dat materiaal kun je wel ter plaatse inzien zo vaak als je maar wilt en eventueel kopiëren.

Jeugdboeken en boeken voor volwassenen staan in de bibliotheek apart van elkaar, in verschillende afdelingen. In beide afdelingen is onderscheid gemaakt tussen boeken met een verhaalinhoud - *fictie- of verhaalboeken* - en *informatieboeken*; ze staan er in aparte kasten. De fictieboeken in de jeugdafdeling zijn ook nog eens ingedeeld naar leeftijd: A-boeken tot 9 jaar, B-boeken tot 12 en C-boeken vanaf 12 jaar.

Verder staan op een etiketje op de rug van alle verhaalboeken, voor jongeren zowel als voor volwassenen, de eerste vier letters van de achternaam van de

¹ Als je jonger bent dan 18 jaar is het lidmaatschap gratis, daarna kost het je ongeveer f 25,- per jaar.

² NBLC = Nederlands Bibliotheek- en Lector Centrum

Tahey, Een zoekles voor gebruik in de bibliotheek

schrijver. En soms is er ook nog een pictogram-etiketje bij geplakt; dat geeft dan aan tot welke verhaalsoort je het verhaal in het boek kunt rekenen. Een paar voorbeelden:

science
fiction

historie

familie/
streek

zee

humor

griezel

detective

Er zijn er nog meer; een volledig overzicht vind je op een schildje op of in de buurt van de kasten met fictieboeken. In de kasten staan de boeken alfabetisch, op de achternamen van de auteurs.

De computercatalogus

Als je niet weet in welke kast je moet zoeken naar een boek dat je wilt inzien of lenen, raadpleeg je de *catalogus*; daarin is alles opgenomen wat de bibliotheek in bezit heeft. In steeds meer bibliotheken is die catalogus geautomatiseerd en kun je zoeken via het beeldscherm van de computer. Helaas zijn er in de Nederlandse bibliotheken verschillende zoeksystemen in gebruik; je zult daarom niet overal dezelfde tekst op het scherm vinden. Echt moeilijk zoeken is het overigens nergens. In de bibliotheek in Nijmegen bijvoorbeeld - de Lindenberg in de Ridderstraat en de door de stad verspreide filialen - lees je op het scherm wat hieronder staat afgedrukt:

ZO BEGINT U:

Druk zo vaak op de **RODE TOETS (F3)**, tot het scherm verschijnt waarin U kunt kiezen voor **Jeugd** of **volwassenen**.

Maak uw keuze door een 1 of 2 te typen en vervolgens op Groen te drukken. U ziet dan verschillende mogelijkheden om te zoeken.

kies 1	Als U de ACHTERNAAM van een schrijver weet. Bij de achternaam geen voorvoegsels intoetsen.
kies 2	Als U de TITEL weet. Lidwoorden (de, het, een, the, le, der enz.) aan het begin van de titel niet intoetsen.
kies 3	Als U wilt weten welke boeken de bibliotheek heeft van een bepaalde SERIE .
kies 4	Als de ACHTERNAAM van de schrijver en de TITEL van het boek weet.
kies 5	Als U wilt weten wat de bibliotheek heeft over een bepaald ONDERWERP .
kies 6	Als U wilt weten welke romans er zijn in een bepaald GENRE .
kies 7	Als U wilt zoeken via het INDELINGSSCHEMA dat de bibliotheek gebruikt om informatieve boeken in te delen (SISO-kode).

kies 8 Als U wilt zoeken op NUMMERVOLGORDE waarop de informatie boeken in de kast staan (SISO-nummer).

Heeft U de beschrijving van het boek dat U zoekt gevonden, druk dan op de **PAARSE TOETS (F4)**. Op het scherm verschijnen de gegevens over de vindplaats van het boek, hoeveel exemplaren de bibliotheek heeft en of ze uitgeleend of aanwezig zijn.

TIPS:

1. Onderaan op het scherm staat wat U kunt doen.
2. Als U niet weet hoe U verder moet, druk dan op de **GELE TOETS (F1)**.
3. Met de pijltoets bovenin (met het kruisje er in) corrigeert U tikfouten.
4. U hoeft niet de volledige achternaam, titel, onderwerp enz. in te toetsen. Na het intoetsen van een of meer letters geeft de computer zelf een aantal mogelijkheden. Daaruit kunt U vervolgens kiezen.
5. Als U vragen heeft, kunt U terecht bij de inlichtingen-balie.

DE BETEKENIS VAN DE GEKLEURDE TOETSEN:

groen

(Enter) De computer gaat zoeken naar wat U heeft opgegeven.

geel

(F1) Geeft op elk gewenst moment hulp-informatie.

oranje

(F2) Zorgt dat U één beeldscherm terug gaat.

rood

(F3) Zorgt dat U in één keer terug gaat naar het scherm met de zoekmogelijkheden. Door nogmaals op F3 te drukken keert U terug naar het scherm met de keuze tussen jeugd en volwassenen.

donker
blauw

(F4) Laat gegevens zien over de vindplaats van een titel, hoeveel exemplaren de bibliotheek heeft en of ze uitgeleend of aanwezig zijn. Bij compact discs wordt links onder op het scherm het Titelnummer getoond, b.v. HA-X1-234. Dit nummer geeft aan waar U de CD in de bak kunt vinden.

licht
blauw

(F5) Zorgt dat de vorige titel nog eens op het scherm verschijnt.

Hoe vind je nu een *fictie-* of *verhaal*boek?

Zoeken naar een verhalend boek³ gaat al heel simpel. Een paar voorbeelden:

- Je wilt het boek *Kees de jongen* graag meenemen naar huis, maar je bent even kwijt door wie het geschreven is. Je toetst dan een 2 in. Op het scherm verschijnt dan:

Tik een titel in en druk daarna op groen (= enter).

Je doet wat je gezegd wordt en dan lees je:

U zoekt nu op de titel kees de jongen;

daaronder:

1. Kees de jongen / Thijssen, Theo v (= volwassenen) Boek,
en daar weer onder:

Tik een nummer in voor de vindplaats van deze titel.

Die handeling zorgt voor een aantal gegevens over het gezochte boek: auteur, titel, plaats en jaar van uitgave, een summiere aanduiding van wat je van het boek kunt verwachten en het ISB-nummer. Verder wordt gevraagd de paarse F4-toets in te drukken. Als je dat hebt gedaan, biedt het scherm je een overzicht van de bibliotheken die het boek in hun bezit hebben, met erbij vermeld of het er aanwezig is of uitgeleend.

- Je zoekt naar een boek van Levi Weemoedt; je weet dat de titel begint met *De ziekte*, maar daarmee houdt je kennis op. Nu toets je een 1 in; vervolgens de naam van de schrijver; daarna het bij de auteur vermelde nummer en dan krijg je de titels van alle door Weemoedt geschreven boeken. Daarbij vind je dan ook: *De ziekte van Lodesteijn*. Nu weet je wat je hebben moet; de rest wijst zich vanzelf.

- Je weet dat A.F.Th. van der Heijden schrijvende is aan een serie *De tandeloze tijd* en dat er tot nu toe enkele delen van deze serie zijn verschenen; de afzonderlijke titels ken je echter niet. De proloog (*De slag om de Blauwbrug*) heb je gelezen, nu wil je aan deel 1 beginnen. Je kunt nu een 1 intoetsen, want je kent de auteursnaam. Maar je kunt ook de 3 kiezen, want het boek dat je zoekt maakt deel uit van een serie waarvan je de titel kent.

Het enige waaraan je even moet denken als je die titel intikt, is dat je dat doet zonder lidwoord: *Tandeloze tijd* dus. Verder is het weer een fluitje van een cent.

Hoe vind je een *informatie*boek?

Opzoeken van informatieboeken verloopt wat anders. Die staan niet op auteursnaam bij elkaar in de kasten, maar ze zijn gerangschikt volgens de z.g. *SISO-code*, een cijfersysteem. Elk boek heeft een eigen nummer, van vier of vijf cijfers. De eerste drie daarvan geven de hoofdrubriek aan; de daarop volgende cijfers bepalen steeds nauwkeuriger het deelonderwerp waarnaar je op zoek bent. Een voorbeeld maar weer:

³ Poëzie valt in de bibliotheek onder informatieboeken; hoofdrubriek Taal- en Letterkunde (800); deelrubriek dichtwerken (870)

Je zoekt een paar boeken die gaan over openingen bij het schaakspel, maar je weet niet wat daarover aan boeken bestaat. Op het toetsenbord kun je nu de 5 intoetsen of de 7. We gaan na wat er in beide gevallen gebeurt.

- Je toetst een 5 in. Het scherm vraagt je dan een onderwerp in te tikken (schaken) en daarna op groen te drukken. Als je dat gedaan hebt, staat er:

U zoekt nu op het onderwerp schaken.

Daaronder vind je dan 9 deelonderwerpen; nr. 8 is 'opening', en daaronder weer:

Tik het gewenste nummer (8) in.

Dat levert je 8 titels op, met auteursnamen en links onderaan het voor deze 8 titels gezamenlijke SISO-nummer 621.25.

- Je toetst een 7 in. Op het scherm verschijnt:

U zoekt nu op SISO-code. Welke materialen zoekt u?

Je tikt het nummer van je keuze in (1 = SISO-schema) en dan krijg je alle hoofdrubrieken van het SISO-indelingsschema. Bij 620 staat dat die rubriek gaat over bord-, denk- en kansspelen. Als je nu steeds doet wat het scherm zegt dat je doen moet, krijg je achtereenvolgens steeds gespecificeerder:

621 bord-, denk- en kansspelen;

621.2 schaken;

621.25 openingen.

Ook zo kun je dus vinden wat je zoekt.

Als je eenmaal weet wat je wilt inzien of lenen, ga je op zoek naar de kast waarin de gezochte boeken moeten staan. De namen van de hoofdrubrieken en de erbij horende SISO-nummers staan op of bij de verschillende kasten aangegeven. In de kasten staan de boeken op SISO-volgorde; op de ruggen van de boeken zitten etikettes met SISO-code, plus de eerste vier letters van de auteursnaam.

De kaartenbakcatalogus

Als de bibliotheek bij jou in de buurt nog niet is overgeschakeld op een *computercatalogus*, vind je er kaartenbakken vol systeemkaartjes. Op elk van die kaartjes staat een boek beschreven. Zo'n *kaartenbakcatalogus* heeft doorgaans vier 'afdelingen':

1. Een *auteurscatalogus*. Hierin staan de kaartjes alfabetisch op de achternamen van de schrijvers. Eventuele voorvoegsels bij die achternamen doen niet mee; A.F.Th. van der Heijden zoek je dus bij de H.

2. Een *titelcatalogus*. De kaartjes staan hier alfabetisch op de titels van boeken. Als een titel begint met een lidwoord of een voorzetsel, kijk je bij de eerste letter van het volgende woord. Dus: *Het taaie ongerief* (van ..?) zoek je bij de T van taaie.

3. Een *trefwoordencatalogus*. In deze kaartenbak staan trefwoorden alfabetisch geordend. Als je informatie zoekt over schaakspelopeningen, zoek je het trefwoord 'schaken' op. Daar vind je dan alle informatieboeken over schaken

die deze bibliotheek⁴ in bezit heeft. Achter de genoemde boeken staat het SISO-nummer; je weet nu weer in welke kast je moet zijn.

4. Een *systematische* catalogus. Hierin staan de kaartjes van de informatieboeken in deze bibliotheek bij elkaar volgens de SISO-nummering, precies zoals zij ook op volgorde in de kasten (horen te) staan, van 000 tot 999.99. De verklaring van de SISO-code vind je in een losse map, in de buurt van de kaartenbakken.

Echt moeilijker dan zoeken met behulp van de computer is het zoeken via de kaartenbakcatalogus nauwelijks. Wel is het wat tijdrovender.

En nu zelf aan de slag

Probeer de volgende opdrachten maar eens uit, dan raak je thuis in de manier waarop je de bibliotheek kunt gebruiken

1. Je wilt weten of de voor jou dichtstbijzijnde bibliotheek, van de schrijver ... (bijv. Willem Elsschot) het boek ... (bijv. *De leeuwentemmer*) in huis heeft. Hoe kom je daar achter?

2. Je zoekt in de bibliotheek zomaar een *spannend* boek. Kun je dat via de computer- en/of kaartenbakcatalogus vinden?

 Zo ja, hoe?

 Zo nee, hoe zoek je dan?

3. Kun je in de bibliotheek met behulp van de aanwezige catalogus zoeken naar een jeugdboek waarvan je alleen weet dat het gaat over de roof van een schilderij van Jan Steen, en dat het een uitgave is geweest t.g.v. de kinderboekenweek in 1986?

Als je - helemaal zelf of met hulp van een deskundige bibliotheekmedewerker - gevonden hebt wat je zocht, kun je dan ook nagaan of het boek iets is voor je zusje van 8?

4. Je zoekt een boek over ... (bijv. ongewenste zwangerschap). Welke toetsen op het toetsenbord van de computer moet je zeker niet intikken; welke kun je overwegen? Welke kies je uiteindelijk? Waarom? Als je in de kaartenbakcatalogus zou moeten zoeken, welke afdeling(en) komt (komen) dan in aanmerking?

5. Je wilt weten welke boeken je bibliotheek allemaal heeft over ... (bijv. houtverbindingen). Hoe kun je dat achterhalen?

6. Je wilt weten welke poëziebloemlezingen je zoal in de bibliotheek kunt vinden. Hoe zoek je?

⁴ Vergelijken met de computer hebben de kaartjes een nadeel: je kunt niet zien of het boek dat je zoekt is opgenomen in de collectie van één van de filialen, en ook niet of het hier, of daar, aanwezig is of uitgeleend.

Tahey, Een zoekles voor gebruik in de bibliotheek

7. Je bent op zoek naar secundaire literatuur over...(bijv. de dichter Herman Gorter). Hoe ga je te werk?

8. In welke SISO-hoofdrubrieken horen de boeken thuis met de volgende nummers ...(bijvoorbeeld): 695.47 395.39 624.13 399.25 232.49 450.43 837.1 Noteer de namen van de hoofdrubrieken en van de deelonderwerpen.

9. In welke kasten zoek je naar een boek over ...(bijvoorbeeld):

- * cryptogrammen
- * dienstweigeren
- * Frans Hals
- * de uitvindingen van James Watt
- * de geschiedenis van het stripverhaal
- * onderwaterfotografie
- * drogredenen
- * de slag om Arnhem (1944)
- * tekenfilms
- * plankzeilen

10 Hieronder staan titels van fictie- en van informatieboeken, door elkaar. Bekijk de titels en bedenk wat voor een soort boek het zal zijn. Zet er een F achter (van Fictie) of de I van Informatie; als je twijfelt, zet je een ?. Vermeld er ook bij of je vermoedt dat het een boek voor jeugdigen (j) is, of voor volwassenen (v). Controleer daarna een en ander in de bibliotheek. Zet dan ook meteen de auteursnamen bij de verschillende titels en noteer bij de informatieboeken het SISO-nummer.

(bijvoorbeeld):

- * Erik of het klein insectenboek
- * Fabriekswater
- * De doodshoofdv�inder
- * De glanzende kiemcel
- * Oosterschelde windkracht 10
- * 100 jaar geleden
- * De reis van de Beagle
- * Het verhaal van een taal
- * Parken en woestijnen
- * Voor niks gaat de zon op

Cees Tahey was tot voor kort docent Nederlands, met specialisatie jeugdliteratuur, aan de lerarenopleiding van de Hogeschool Gelderland.